

הערות וקושיות – ראש השנה

אודות המנהג לאכול מצה בליל ראש השנה - הרב גמליאל הכהן רבינוביץ

הסתפקתי לגבי המנהג לאכול מצה בליל ראש השנה, האם המנהג הוא לאכול דווקא מצה שנאפתה לשם מצוה, או אף מצת חמץ, וכן האם המנהג מתקיים דווקא במצה אשר עלתה על שולחן ליל הסדר ובירכו עליה.

והנה, הגאון רבי ברוך דדון שליט"א, מח"ס נוהג בם וש"ס, כתב לי בזה, וזה לשונו: הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל, בספרו חיים לראש על ההגדה של פסח (פסקא ד"ה נרצה אות י') כתב, שמנהגו לשמור מהמצות שנעשות לשם חג הפסח ולאוכלם בראש השנה, ומצא סמך לדבר מן הזוהר הקדוש (סימן תצוה דקפ"ג), דאלמלא הווי נטרין ישראל תרי סטרין דנהמי אילן, לא הווי עילי לדינא לעלמין ביומא דר"ה. וכו'. וסיים וא"כ ראוי והגון שביום ראש השנה נאכל מצת מצוה בתוך הסעודה לזכרון לפני ה', כדי שיהיה למגן וצינה בעדנו להושיע משופטי נפשנו ולהוציא לאור משפטינו. עכ"ד. ומנהג זה הובא גם בספר סגולות ישראל (עמ' ק). ומבואר מדברי הגר"ח פלאג'י, שהמעלה במנהג היא דווקא במצת מצוה שנעשתה לשם חג הפסח [וראה בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ד סימן ס"ד, ובספר הלל נרצה (הא לחמא עניא ד"ה במדרש) שהשיגו על דבריו, וכתבו שאין למנהג זה בסיס מן הזוהר].

אולם, בספר חמדת ימים (פסח פרק ו') אשר קדם לגר"ח פלאג'י (ובטעות יוחס לנתן העזתי שר"י), שם הובא מנהג זה, ולא הזכיר כלל מצות שנאפו לשם חג הפסח. ולפי דבריו, גם האוכל מצות סתם שלא נעשו לשם חג הפסח, גם בהם יש מעלה.

ויש להביא ראיה למנהג ע"פ מה שהובא בזה"ק (אמור צ"ט): שביום ראש השנה קרא יצחק לעשיו ואמר לו לצוד לו ציד ועשה לי מטעמים. וכן הביא בביאור הגר"א (או"ח סימן תקפ"ג) [ועל פי שאר מדרשים ערב פסח היה, ומדרשים חלוקים הם]. ועל פי הזוה"ק, יש לבאר מה שנאמר שם ברבקה "ואת הלחם אשר עשתה" (פרשת תולדות פרק כ"ז פסוק י"ז), לא נאמר "ואת הלחם אשר אפתה", אלא "עשתה", כי היה זה מצות, כי אם היתה עושה לחם, עשייתו היתה אורכת זמן רב יותר, והיה חשש שמא יגיע עשיו, ועל כן עשתה מיד בחיפזון (ראה ספר תורת ה' לרבי פנחס הכהן, וכן בספר אוזנים לתורה שם). ודבר זה סייעתא לדברי ספר חמדת ימים הנ"ל. אולם, לפי רבי חיים פלאג'י יש לבאר "אשר עשתה", היינו שעשתה בערב פסח מצת מצוה, ושמרה עד ראש השנה, ולשניהם יש סימוכין ורמז למנהג ולדבר.

ומ"מ לא מצאנו לא בדברי הגר"ח פלאג'י ולא בדברי בעל החמדת ימים שיש סגולה במצות אשר עלו על שולחן ליל הסדר ובירכו עליהן, כי שניהם דברו או במצות אשר נאפו לשם פסח או סתם מצות, ולא הזכירו כלל מצות שעלו ונתברכו על שולחן ליל הסדר. אולם, עכ"פ יש מעלה במצה שעלתה ונתברכה על שולחן ליל הסדר, שהואיל ונעשתה בה מצוה אחת, תיעשה בה מצוה אחרת, וכמובא בברכות (לח): רק יש להזהר שלא יהיו המצות נגועות בחרקים או

בתולעים וכיו"ב, כי אז יצא שכרו בהפסדו, וכבר העיר מעין זה בספר מנהגי הקול אריה (אות קכ"ג עמ' ע"א) גבי הנוהגים לאכול מצות בשבועות, שיש החוששים מלאכלם מפני שבזמן ארוך כזה מפסח ועד שבועות יש כבר נמלים על המצות. יעו"ש. וכל שכן מפסח ועד ראש השנה, שיכולים להמצא מיני תולעים, ויש להזהר בזה במשנה זהירות, בפרט ביום הדין. עכ"ל.

